

พรานบุญ เจ้าแห่งอาคมขลัง และอารมณีย์

เมื่อทำการสำรวจข้อมูลของดีของทางภาคใต้ ประเทศไทย จะพบว่าถ้าเป็นของดีกลุ่มที่เป็นจำพวกเครื่องรางของขลังที่มีพลาคุณภาพด้านเมตตามหานิยมหรือเรียกทรัพย์ ชื่อของ “ไอ้ไข่วัดเจดีย์” จะคือนุชชาวมุสลิมนี้เป็นที่สุด และถ้าเป็นคนในพื้นที่จะทราบว่าเป็น “(หน้ากาก) พรานบุญที่วัดยางใหญ่” ก็เป็นของดีที่มีชื่อเสียงไม่แพ้กัน ทั้งยังเป็นของที่มีในจังหวัดนครศรีธรรมราชเหมือนกันด้วย เรียกว่าบูชาไอ้ไข่วัดเจดีย์แล้วไปบูชาพรานบุญต่อก็จะได้อานิสงส์เมตตาแก่กล้าขึ้นไปอีก

“พรานบุญ” ในที่นี้จะอยู่ในรูปของหน้ากาก เป็นหน้ากากทำด้วยไม้ รูปใบหน้าชายสูงวัย มีจมูกงุ้มยื่นยาว ใช้ขนเปิดสีขาวเอามาติดที่ศีรษะให้ดูเป็นผมหงอก ใต้คางส่วนที่หน้าจะเป็นเครา ตกแต่งด้วยผ้าสีขาวร้อยด้วยสร้อยลูกปัดยาวหลากสี พื้นผิวใบหน้าสีแดงสด คิ้ว ลูกตา และหนวดสีดำ ผมสีขาว ฟันบนเหลี่ยมทองที่ 2 ซีกกลาง

หน้ากากพรานบุญ จัดแสดงที่นิทรรศการ “หน้ากากมนุษย์” ชั้น 2 ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

บทบาทของพรานบุญ

สำหรับเด็กไทยที่เคยเรียนวรรณคดีมาจะรู้จัก “พรานบุญ” ว่าเป็นนายพรานในวรรณคดีเรื่อง พระสุธน-มโนห์รา นิทานพื้นบ้านที่มีเค้าโครงเรื่องมาจากชาดกเรื่อง สุธนชาดก ชาดกย่อยเรื่องหนึ่งใน ปัญญาสชาดก

พรานบุญ ซึ่งในเรื่องจะชื่อ พรานบุญทริก ชาวเมืองปัญจาลนคร ได้เข้าไปล่าสัตว์ในป่าลึก พบกลุ่มนางกนิทรสวยงามเป็นพี่น้องกันเจ็ดตนมาลงเล่นน้ำที่สระโนดาด นายพรานแอบเก็บปิกและหางของนางกนิทรไว้หนึ่งชุด เมื่อนางกนิทรทั้งเจ็ดเล่นน้ำเสร็จก็กลับขึ้นมาใส่ปิกใส่

หาง นางมโนห์รานั้นสาวคนสุดท้ายปีกและหางของตนไม่พบจึงไม่สามารถบินกลับได้ พี่ ๆ ทั้งหกก็จำต้องทิ้งนางไป เมื่อเห็นนางกินนรเหลืออยู่คนเดียวดังนั้น พรานบุญตรึงจึงนำบ่วง นาคบาศมาคล้องนางไว้แล้วนำไปถวายพระสุธน พระสุธนยินดีมากจึงประทานทองคำและแก้ว แหวนเงินทองให้แก่ชายพราน พระเจ้าอาทิตย์วงศ์ กษัตริย์แห่งเมืองปัญจาลนคร และนาง จันทราเทวี พระมเหสี ก็ได้จัดงานอภิเษกสมรสให้พระสุธนกับนางมโนห์รา ... เนื้อเรื่องยังมีต่อ จากนี้ แต่ผู้เขียนขอตัดมาเฉพาะตอนที่มีบทของพรานบุญ ว่ามีความเกี่ยวข้องกับวรรณคดีเรื่อง นี้อย่างไร (เนื้อเรื่องฉบับเต็มสามารถอ่านได้ที่ *พระสุทนต์ - มโนรา เล่มที่ 2* ฐานข้อมูลหนังสือ เก่าชาวสยาม ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)¹⁾

บทบาทของพรานบุญยังมีการกล่าวถึงในอีกหลาย ๆ ส่วน อย่างในบทละครครั้งกรุง เก่าเรื่องนางมโนราห์ ซึ่งเป็นวรรณคดีประกอบการแสดงละครนอกสมัยอยุธยาแต่ต้นฉบับไม่ สมบูรณ์ หอสมุดวชิรญาณได้ตรวจสอบชำระต้นฉบับดังกล่าวที่มีอยู่เพียง 1 ตอน คือ ตอนนาง มโนราห์ถูกจับไปถวายพระสุธน และจัดพิมพ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2462 บทละครเรื่องนี้แต่งเป็นกลอน บทละคร คือ ตอนนางมโนราห์ถูกจับไปถวายพระสุธน บางตอนมีลักษณะเป็นกาพย์ตาม รูปแบบการแสดง “โนราห์” ของภาคใต้ ฐานข้อมูลนามานุกรมวรรณคดีไทย ที่เผยแพร่โดย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) ได้บรรยายเนื้อเรื่องไว้โดยสังเขป ดังนี้

“เนื้อเรื่องเริ่มตั้งแต่นางเทพกนิรี มเหสีท้าวมุขพร เจ้าเมืองกินรา พระมารดาของนาง มโนราห์ฝันและโหรทำนายฝันว่านางมโนราห์ พระธิดาองค์ที่ 7 ซึ่งเป็นองค์สุดท้ายกำลังเคราะห์ ร้าย ห้ามไปเล่นน้ำที่สระ นางมโนราห์ไม่เชื่อฟัง นางเทพกนิรีจึงยึดปีกหางมาเก็บไว้ แต่นาง มโนราห์กับพี่ ๆ ก็ขโมยปีกหางมาได้ และพากันไปเล่นน้ำในสระ แม้นางมโนราห์จะระแวงภัยใน ตอนแรก แต่ในที่สุดก็ยอมถอดปีกถอดหาง ลงเล่นน้ำตามคำชวนของพี่ ๆ ฝ่ายพรานบุญซึ่งมา คอยซุ่มดูอยู่ ก็ใช้บ่วงนาคบาศโยนลงไปเป็นงูรัดทำนางมโนราห์ไว้ พี่ ๆ ทั้ง 6 นางไม่สามารถ ช่วยได้ จึงสวมปีกหางบินหนีกลับเมืองไปทูลเรื่องราวแก่พระบิดาและพระมารดา นางมโนราห์ พยายามอ่อนน้อมและหลอกล่อพรานบุญให้คืนปีกหางของนางแต่ก็ไม่สำเร็จ ต่อจากนั้นพราน บุญก็พานางไปถวายพระสุธน ระหว่างทางนางสำนึกถึงความผิดที่ไม่เชื่อฟังคำตักเตือนของพระ มารดา ต้นฉบับจบเพียงเท่านี้”²⁾

อีกตำนานที่เกี่ยวข้องกับพรานบุญจะว่าด้วยเรื่องราวก่อนไปคล้องนางกินนร คือตอนที่ พรานบุญได้ไปขอหยิบยืมบ่วง “นาคบาศ” จากพญานาคราชนามว่า ท้าวชมพุกิจ ซึ่งเดิมเป็น ุครของอินทรีชิตที่ยังไปกลายเป็นงูรัด พญานาคราชก็ให้มาแต่โดยดี แม้วากลัวจะให้ไปแล้วจะ ไม่ได้คืน แต่เพราะได้ให้คำมั่นสัญญาเอาไว้เมื่อครั้งได้รับความช่วยเหลือจากพรานบุญจนรอดพ้น จากความตายว่า “บออะไรก็จะให้” บ่วงอันนี้เองที่ใช้คล้องนางมโนราห์มาได้ ผู้คนจึงต่างนับถือ

¹⁾ เปิดข้อมูลจาก <https://db.sac.or.th/siamrarebooks/books/2231/SRB-2217>

²⁾ เปิดข้อมูลจาก https://www.sac.or.th/databases/thailitdir/detail.php?meta_id=99

ในความสามารถของพรานบุญว่ามีอาคมขลังและโดดเด่นในทางโชคลาภและโหราศาสตร์ยิ่งนัก ครั้งหนึ่งพ่อท่านเขียว วัดห้วยเงาะ จ.ปัตตานี ได้กล่าวกับลูกศิษย์ว่า

“ไม่มีการค้าใดหรือทำสิ่งใดจะได้ผลตอบแทนมากเท่าพรานบุญ เพราะพรานบุญ จับนางมโนราห์ได้เพียงนางเดียว เข้าวันรุ่งขึ้นก็ได้รับบำเหน็จจากกษัตริย์ ครองเมือง 1 เมืองพร้อมทรัพย์สมบัติและบริวารมากมาย”

ด้วยเหตุนี้ ในเรื่องของความเชื่อ ผู้คนต่างให้ความเคารพนับถือพรานบุญ เชื่อว่าเมื่อบูชาแล้วจะได้รับอานิสงส์ เช่น ค่าขายดี มีเสน่ห์ต่อคนรอบข้าง มีเมตตามหานิยม ใครเห็นก็รักใคร่เอ็นดู อีกทั้งยังช่วยปกป้องคุ้มครองให้รอดพ้นจากอันตรายและอาถรรพ์คุณไสยต่าง ๆ อีกด้วย

พรานบุญในวงมโนราห์

มโนราห์ หรือ โนรา เป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่เป็นที่นิยมของคนในภาคใต้ โนรามีการแสดง 2 รูปแบบ คือ โนราประกอบพิธีกรรม (โนราโรงครู) และโนราเพื่อความบันเทิง ซึ่งมีความแตกต่างกัน

โนราประกอบพิธีกรรมหรือโนราโรงครู เป็นพิธีกรรมที่มีความสำคัญในวงการโนราเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นพิธีกรรมเพื่อเชิญครูหรือบรรพบุรุษของโนรามายังโรงพิธี เพื่อไหว้ครูหรือไหว้ตายายของโนรา เพื่อรับของแก่นบน และเพื่อครอบเทริดหรือผูกผ้าแก่ผู้แสดงโนรารุ่นใหม่ ส่วน**โนราเพื่อความบันเทิง** เป็นการแสดงเพื่อความบันเทิงโดยตรง ประกอบด้วยการรำ การร้อง การทำบท การรำเฉพาะอย่าง และการเล่นเป็นเรื่อง

ส่วนของการแสดงโนราที่เป็นงานบันเทิงทั่ว ๆ ไป ในแต่ละครั้ง แต่ละคณะจะมีลำดับการแสดงตามขนบนิยม โดยเริ่มจาก (1) ปลอยตัวนางรำออกรำ (2) ออกพราน หรือ ออกตัวตลก (3) ออกตัวนายโรง (4) ออกพรานอีกครั้ง เพื่อบอกว่าต่อไปจะเล่นเป็นเรื่อง และจะเล่นเรื่องอะไร จากนั้นจึงเล่นเป็นเรื่อง

จะเห็นว่าการออกพรานถึง 2 ครั้ง เพราะพรานเป็นตัวตลก เมื่อออกมาแล้วคนดูจะหัวเราะ เป็นที่รักของคนดูทุกเพศทุกวัย มีความสำคัญในการสร้างบรรยากาศให้ครึกครื้นซึ่งจะขาดเสียมิได้ ทั้งยังทำหน้าที่นำผู้ชมสู่ฉากการแสดงและประกาศให้รู้ถึงตอนต่อไป

ในดินแดนภาคใต้ของไทยนั้น การแสดงมโนราห์หรือที่นิยมเรียกกันว่า โนรา ถือเป็นศิลปะการแสดงพื้นเมืองที่สำคัญ เป็นดั่งชีวิตจิตใจและจิตวิญญาณของชาวใต้ เป็นศิลปะด้านนาฏยศาสตร์ที่จำเป็นต้องมีครูถ่ายทอดสืบต่อกันมารุ่นต่อรุ่น พรานบุญก็นับเป็นครูโนราที่สำคัญผู้หนึ่ง เพราะเป็นตัวตลกในเรื่องมโนราห์ เมื่อออกรำจะต้องสวมหน้ากากพราน ทำรำของพรานนั้นจะเป็นทำรำที่ตลก ไม่มีทำรำที่แน่นอน ขึ้นอยู่กับความสามารถของพรานแต่ละคน และจะต้องมีทำรำพื้นฐาน เช่น ย่อตัวรำ หลังแอ่น ยืนอกไปด้านหน้ามาก ๆ ทั้งยังทำมีแปลก ๆ ออกไป เช่น ทำให้ห้องป่องผิดปกติ อาจจะป่องไปด้านซ้ายบ้าง ขวาบ้าง หรือทำให้กล้ามเนื้อ

หน้าห้องเคลื่อนไหวเป็นลอนคลื่น เป็นต้น ซึ่งไม่ง่ายเลยที่จะแสดงได้ เมื่อออกมาแสดงก็จะเรียกเสียงหัวเราะอย่างมีความสุขจากผู้ชมได้เสมอทุกเพศทุกวัยไม่ว่าเด็กหรือผู้ใหญ่ และไม่ว่าจะแสดงกี่ครั้งก็ตาม

การบูชาหน้ากากพรานบุญ

สำหรับใครที่ต้องการจะ बनबानกับพรานบุญ สิ่งที่จะ बनก็มีเพียงแค่ ผ้าขาวม้า 1 ผืน กับเหล้าขาว 1 ขวด ก่อนใช้หน้ากากมโนราห์ให้อารธนาด้วยคาถา 3 บทนี้

บท 1 คาถาบูชาพรานบุญ

นะโมตัสสะกะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ (3 จบ)

นะ ชา ลี ตี ออ ออ ออ แอ รีก รือ ลี ลือ ชัยยะ ชัยยะ ลิริโกคานะมาสะโย

บท 2 เทวดาให้เงิน

โอม นะมา มีมา นะ เน นุ นิ นะ สวาหะ สวาโหม

บท 3 คาถาเมตตา

*ออ ออ สะเน่หามนุสสะจิตติ ออ ออ สะเน่หามนุสสะจิตตัง ออ ออ มุลละพะลั้ง ออ
อาพุทรานะมามีหัง*

บทส่งท้าย

เครื่องรางหน้ากากพรานบุญ หรือหน้ากากมโนราห์ เป็นเครื่องรางของขลังที่ไม่ใช่เพียงแค่ป้องกันภยันตรายหรือเป็นที่พึ่งทางใจเท่านั้น แต่ประกอบและสัมพันธ์ไปกับศิลปะนาฏยศาสตร์ และคติความเชื่อที่สืบทอดกันมาในหมู่คณะมโนราห์ เรียกว่าศาสตร์วิชาครูใหญ่ พรานบุญ เป็นศาสตร์วิชาคาถามหาละลาย มหาเสน่ห์ มีพละนาฏภาพเสริมเมตตาตามหานิยมให้เป็นที่ต้องตาต้องใจแก่ผู้ที่ได้พบได้เจอ เหมาะแก่ผู้ที่มีอาชีพนักแสดง และพ่อค้าแม่ค้าหรือผู้ที่มีอาชีพที่เกี่ยวกับการใช้วาทศิลป์ในการโน้มน้าวจิตใจผู้คนซึ่งก็คล้าย ๆ กับมนตราของคณะลิเกของภาคกลาง รวมถึงหน้ากากพระลักษมณ์หน้าทองที่เน้นคุณด้านเสน่ห์หามาया ผู้ที่จะบูชาต้องเป็นคนที่ยึดมั่นและเคร่งครัดในการบูชา ถ้ายกบานศาลกล่าวสิ่งใดกับครูใหญ่พรานบุญแล้วสำเร็จสมดังปรารถนา ต้องรีบแก้บนตามที่ได้บนบานไว้อย่าให้พร่อง

สำหรับผู้ที่สนใจหน้ากากพรานบุญ นอกจากจะหาซื้อหรือเช่าซื้อเพื่อบูชาได้ที่วัดยางใหญ่ ตาพรานบุญ บ้านท่าศาลา ตำบลท่าซัน อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช แล้ว ยังมีให้เห็นบ้างตามศูนย์เรียนรู้และแหล่งข้อมูลทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ของจังหวัดนครศรีธรรมราช หรือหากอยู่ในจุดที่ไม่ไกลจากกรุงเทพมหานครมากนัก สามารถมาเยี่ยมชมได้ที่ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) ในส่วนของนิทรรศการ “หน้ากากมนุษย์” ที่จัดแสดงบริเวณโถงทางเข้าที่ชั้น 2 ของอาคาร

ผู้เขียน

นวพรรณ ภัทรมูล

นักวิชาการคลังข้อมูล ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

ข้อมูลอ้างอิง

Trueid.net. เปิดประวัติ พราณบุญ วัดยางใหญ่ คือใคร วิธีไหว้บนบาน และตำนานหน้ากากมโนราห์ คู่มือเมือง นครศรีธรรมราช. จาก. <https://horoscope.trueid.net/detail/pM9E7GJ5XZ3M>

Komchadluek.net. หน้ากากพราณโนราห์ ความเชื่อ และ ความศรัทธา แห่งแดนใต้. จาก. <https://www.komchadluek.net/amulet/535527>

ไทยรัฐออนไลน์. “พราณบุญ” หน้ากากมโนราห์ มหาเสน่ห์ เมตตามหานิยม. จาก. <https://www.thairath.co.th/content/557218>

พระสุทนต์ - มโนรา เล่มที่ 2. [ม.ป.ป.]. พระนคร : โรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ.

สุวรรณณี อุดมพล. 2508. บทละครครั้งกรุงเก่า เรื่องนางมโนราห์และสิ่งของ ฉบับหอสมุดแห่งชาติ. พิมพ์ครั้งที่

3. พระนคร : คลังวิทยา.